

UPPSALA
UNIVERSITET

Vetenskapsteori

Introduktion till vetenskapsteori med inriktning på medicinsk forskning

Det vetenskapliga samtalet

Per Lytsy, MD, PhD.
Institutionen för folkhälso- och vårdvetenskap

UPPSALA
UNIVERSITET

Det vetenskapliga samtalet

Var förs det?
Hur förs det?
Hur det inte ska föras – argumentationsfel

UPPSALA
UNIVERSITET

Många fora och arenor:

- Vetenskapliga tidskrifter
- Avhandlingar, böcker
- Vetenskapliga möten/kongresser
- På universitet (öppna föreläsningar, undervisning, seminarier mm).
- Populärvetenskap
- Internet (bloggar, hemsidor, diskussionsforum)
- Nyhetsmedia

Struktur och stringens

Det vetenskapliga språket och stilen är målgruppsanpassad!

UPPSALA
UNIVERSITET

Forskningspublikationer vs. nyhetsmedia

Forskning	Nyhetsmedia
Lång produktionstid	Kort produktionstid
Forskningsfråga	Nyhetsvinkel
Strukturerad artikel	Det viktiga först
Självkritiskt, peer-review-granskad	Glömt i morgon
Undviker åsikter	Låter olika åsikter komma till tals,

UPPSALA
UNIVERSITET

När vetenskap blir nyheter...

Vetenskapliga tidskrifter

I ett begränsat urval, bestående av n försökspersoner, fann vi ett statistiskt säkerställt samband mellan faktor X och problemet Y.

Vidare forskning behövs för att klargöra sambandets natur, inte minst huruvida ett orsakssamband föreligger.

Nyhetsmedia

X kan ge Y!
Ny folksjukdom – se om du är drabbad.
Björn 44 år berättar: "Nå, det visste jag inget om. Min doktor har inte sagt något..."

UPPSALA
UNIVERSITET

Ibland blir medias budskap förvillande...

UPPSALA UNIVERSITET

Vad kännetecknar vetenskapligt språk?

Transparens
Rationell argumentation
Tydlighet och exakthet
Överskådlighet
Koncentrerad

En vetenskaplig argumentation ska mynna ut i ett trovärdig sakutlåtande som:

- Beskriver verkligheten
- Läger fram förslag på hur saker och ting hänger ihop

UPPSALA UNIVERSITET

Vad kännetecknar vetenskapligt språk?

Transparens

- Kunskap ska vara tillgänglig för alla
- Kunskap är kumulativ (standing on the shoulders of others)
- Kunskap utvecklas genom ifrågasättanden

UPPSALA UNIVERSITET

Vad kännetecknar vetenskapligt språk?

Rationell argumentation

- Inte specifik för just vetenskap utan för all förnuftsmissig kommunikation
- Ökar sannolikheten för förståelse (intersubjektivitet)

UPPSALA UNIVERSITET

Vad kännetecknar vetenskapligt språk?

Tydlighet och exakthet

- Undvika mångtydighet och vaghet
- Var försiktig med värdeladdade ord, som normal, vanlig, rättvis, miljöanpassad ecetera.
- Facktermer – i synnerhet de av relevans för undersökningen och de vetenskapliga frågeställningarna måste definieras!

"Det dunkelt sagda är det dunkelt tänkta" Esaias Tegnér

UPPSALA UNIVERSITET

Vad kännetecknar vetenskapligt språk?

Överskådlighet

- Texten ska vara strukturerad och genomtänkt.
- Texten bör ge bakgrund till problematiken och forskningsfrågan.
- Resultaten bör sättas in och diskuteras i ett sammanhang.

UPPSALA UNIVERSITET

Vad kännetecknar vetenskapligt språk?

Koncentrerad

- Varje ord i en vetenskaplig text ska fylla en funktion, annars ska det bort.
- Undvik upprepningar

UPPSALA UNIVERSITET

Vetenskaplig stil

Det finns ingen enhetlig vetenskaplig stil, däremot så finns olika traditioner inom olika ämnesområden.

Essäistisk stil:
Nästan populärvetenskaplig och kan ha skönlitterära drag. Texten är personlig och författaren visar vad han/hon tycker och resonerar med läsare.
Denna stil är vanligare i samhällsvetenskaplig/humanistisk forskning (jmf monografier med sammanläggnings-avhandlingar).
Många medicinska tidskrifter erbjuder även artikelformat där stilen kan vara friare, typ "view points" där man tydligare kan framföra sin åsikt.

UPPSALA UNIVERSITET

Vetenskaplig stil

Strukturerad stil: Följer en struktur, ofta **IMRAD**:
Introduction
Methods
Results
and
Discussion (Conclusion)

UPPSALA UNIVERSITET

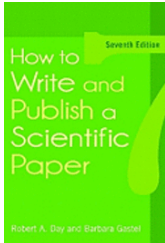
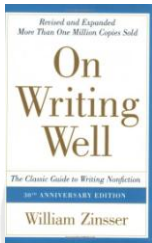
Vetenskaplig stil

Strukturerad stil: Följer en struktur, ofta **IMRAD**:
Introduction – Bakgrund till problemet. Varför gjordes studien, vad är forskningsfrågan?
Methods – när, var och hur gjordes studien?
Results – vad var svaret på forskningsfrågan?
Styrktes eller vederlades hypotesen?
and
Discussion (Conclusion) – vad betyder resultaten?
Hur passar detta in mot vad som är tidigare känt?
Vad innebär resultaten för framtida forskning?

UPPSALA UNIVERSITET

Lästips: hur man skriver...

Robert a Day   William Zinsser

UPPSALA UNIVERSITET

Argumentationsfel

Formella logiska fel
– Beror på felaktig formell konstruktion av ett argument

Informella fel
– Resultat av att felaktigt resonemang, fel slutledning eller språkligt grummel.

UPPSALA UNIVERSITET

Argumentationsfel

Formella logiska fel
– Beror på felaktig formell konstruktion av ett argument

Affirming the consequent (bekräftelse av det som antas)
Premiss: Om jag har influensa, så har jag feber.
Premiss: Jag har feber

Slutsats: Alltså har influensa.

Slutsatsen är inte logiskt giltig. Man kan ha feber av andra orsaker än influensa.

UPPSALA UNIVERSITET

Argumentationsfel

Falsk dikotomi

När man utgår från att ett av två uppsatta påståenden måste vara sanna (fastän båda kan vara falska).

Exempel:
Antingen tar patienten medicinen eller så dör hon.

Patienten kan ta medicinen och ändå dö.
Eller så kan patienten överleva trots att hon inte tagit någon medicin.

UPPSALA UNIVERSITET

Argumentationsfel

Samband tolkas som orsakssamband

Två faktorer/fenomen som har ett statistiskt säkerställt samband tolkas som orsakssamband.

Exempel:
I ett enkätmaterial finner man ett samband mellan aktivt föreningsliv och god hälsa.

Slutsats: Aktivt föreningsliv ger god hälsa!

Det är inte säkert. Alternativa förklaringar kan vara att den som har god hälsa kan vara mer föreningsaktiv.

Eller så förklaras sambandet av andra faktorer, (confounder, störfaktorer) tex att de som är föreningsaktiva har högre fysisk aktivitet och det förklarar sambandet med god hälsa.

UPPSALA UNIVERSITET

Argumentationsfel

Post hoc ergo propter hoc

Latin för "Efter detta, därför av detta"

När man drar slutsatsen att en händelse som sker **efter** en annan händelse orsakas av den första.

Exempel:
Tuppen gol, sedan gick solen upp. Alltså orsakade tuppen solens uppgång.

"När patienten fick behandling blev symtomen lindrigare. Alltså hjälpte behandlingen."

UPPSALA UNIVERSITET

Argumentationsfel

Hänvisning till majoritet eller auktoritet

Antalet anhängare av en tes blir argument för en ståndpunkts riktighet.

Exempel
86 % av världens befolkning tror på en högre makt. Det är inte troligt att så många människor har fel. Alltså är det sannolikt att gud finns.

Debattartikeln som ifrågasätter om den globala uppvärmningen är en konsekvens av mänskligheten är undertecknad av tio professorer!

Av princip så bör ett sakargument bedömas på förnuftsmässiga och empiriska grunder och inte på grund av vem som påstår det.

UPPSALA UNIVERSITET

Argumentationsfel

Personangrepp (Argumentum ad hominem)

Ett sätt att undvika att bemöta en sakfråga är att angripa personen som gör påståendet.

Exempel
Jag tror inte du förstår det här eftersom du inte läst på universitet.

Hur kan du påstå att dagens köttproduktion inte är långsiktigt hållbar när du själv äter kött?

UPPSALA UNIVERSITET

Argumentationsfel

Personangrepp (Argumentum ad hominem)

Ett sätt att undvika att bemöta en sakfråga är att angripa personen som gör påståendet.

Exempel
Jag tror inte du förstår det här eftersom du inte läst på universitet.

Hur kan du påstå att dagens köttproduktion inte är långsiktigt hållbar när du själv äter kött?

Du kan som man aldrig förstå vilket problem det här är för kvinnor.

 UPPSALA
UNIVERSITET

Argumentationsfel

Halmgubbe (strawman) - angröp en karikatyr

Tillskriv din meningsmotståndare extrema ståndpunkter (och dra eventuellt ut konsekvenserna av dessa) som du sedan ifrågasätter framgångsrikt.

Ibland kan "halmgubbe-argumentation" göras elegant, till exempel om man tar ett citat, ryckt ifrån ett sammanhang, och sedan argumenterar emot det. Mycket vanligt i den så kallade "kulturdebatten".

 UPPSALA
UNIVERSITET

Argumentationsfel – mer att läsa

Googla på:
 Argumentations fel / fallacies
 Kognitiv bias / Cognitive bias